

Список використаних джерел

1. Бондар В. І. Підготовка учнів до самостійної трудової діяльності /
2. Бабанський Ю. М. Педагогіка / Бабанський Ю. М. – М.: Просвещение, 1988. – 479 с.
3. Бондар В. І. Особливості формування трудової компетентності розумово відсталих учнів: навчальний посібник. / В. І. Бондар, К. В. Рейда. – К.: «МП Леся», 2010. – 168 с.
4. Дмитріїва І. В. Корекційна спрямованість естетичного виховання в старших класах допоміжної школи: [монографія] / Дмитріїва І. В. – Слов'янськ: Донець, 2008. – 373 с.
5. Липа В. А. Психологические основы педагогической коррекции: учебное пособие. / Липа В. А. – Славянск., 2000. – 319 с.
6. Мерсіянова Г. М. Професійно – трудове навчання у спеціальних загальноосвітніх навчальних закладах для розумово відсталих дітей: посібник. / Мерсіянова Г. М. – К. : Педагогічна думка, 2012. – 80 с.

This article is dealt with the question of aesthetic and personal development of mentally retarded children in the vocational and employment training.

Keywords: personal and aesthetic development, professional work in a special school, aesthetic education, labor education.

Отримано 19.09.2013

УДК 159. 943

А.В. Сімко

ОСОБЛИВОСТІ КОРЕКЦІЇ ПСИХОМОТОРИКИ ДІТЕЙ-ОЛІГОФРЕНІВ ПОРІВНЕВО ЗБАЛАНСОВАНИМИ ТА ПОРІВНЕВО НЕСТРУКТУРОВАНИМИ ФІЗИЧНИМИ ВПРАВАМИ

В статті розглянуто особливості корекції психомоторного розвитку дітей-олігофренів із використанням порівнево збалансованих та порівнево неструктурованих фізичних вправ.

Ключові слова: діти-олігофрени, корекція, психомоторика, порівнево-збалансовані та порівнево неструктуровані фізичні вправи.

В статье рассмотрены особенности коррекции психомоторного развития детей-олигофренов с использованием поуровнево сбалансированных поуровнево неструктурированных физических упражнений.

Ключевые слова: дети-олигофрены, коррекция, психомоторика, поуровневосбалансированные и поуровнево неструктурированные физические упражнения.

М'язовий рух безпосередньо здійснює той практичний зв'язок людини з навколишнім світом, який лежить в основі розвитку її психічних процесів. У процесі дошкільного навчання та виховання відбувається вдосконалення нервово-психічних функцій розумово відсталої дитини та її здатності керувати власними психічними процесами. Рух впливає на ступінь дозрівання певних мозкових структур, а дослідження цього впливу на психічні процеси є важливим науковим і практичним завданням спеціальної психології.

У здійсненні соціальної адаптації як мети виховання розумово відсталих дітей фізичні вправи і рухливі ігри виступають не тільки як джерело здоров'я, працездатності і майбутньої трудової активності, але й як фактор розвитку психомоторики, сприйняття, уваги, мислення, пам'яті. Розв'язання проблем особливостей корекції психомоторики започатковане у працях В.І. Бондаря [1], М.П. Вайзмана [2], М.О. Козленка [4], В.М. Синьова[6], О.П. Хохліної[7], та інших. Проте невирішеними залишаються питання впливу співвідношення фізичних вправ для яких провідними є різні рівні побудови рухів на ефективність корекції психомоторики розумово відсталих дітей дошкільного віку.

Мета статті –порівняти ефективність корекційного впливу порівнево збалансованих фізичних вправ (однакова кількість фізичних вправ на кожному з рівнів побудови рухів) та порівнево неструктурованих Фізичних вправ, на психомоторики розумово відсталих дітей 6-7 років.

Для перевірки ефективності експериментальної порівнево збалансованої методики корекції психомоторики розумово відсталих дітей дошкільного віку були створені дві групи досліджуваних. У першій експериментальній групі упродовж 16 тижнів корекційних занять застосовувалася порівнево збалансована методика корекції психомоторики. У другій контрольній групі упродовж того ж часу застосовувалися порівнево неструктуровані фізичні вправи. Порівняння динаміки показників психомоторики експериментальної і контрольної груп представлені в табл. 1.

Таблиця 1

Порівняння зростання психомоторного розвитку на різних рівнях побудови рухів розумово відсталих дітей 6-7 років експериментальної та контрольної груп після 16 тижнів корекційних занять

Показники, що досліджувались	Кількісні характеристики зростання (M±m)		
	Експериментальна група(n=35)	Контрольна група(n=35)	Різниця
Тривалість утримання рівноваги у стійці на одній нозі (с)	1,61±0,18	0,31±0,04	0,30±0,03
Тривалість утримання рівноваги у стійці на двох ногах, розташованих одна за одною (с)	3,71±0,16	1,12±0,05	2,59±0,03
Точність відтворення ходьби на 7 метрів (см)	8,2±0,81	1,9±0,18	6,3±0,14
Точність відтворення ходьби на 3 метри (см)	3,4±0,28	0,8±0,07	2,6±0,22
Точність стрибка у довжину з місця на 75% від максимуму (см)	1,49±0,13	0,25±0,02	1,24±0,11
Точність стрибка у довжину з місця на 50% від максимуму (см)	1,19±0,12	0,27±0,03	0,92±0,10
Швидкість виконання операції "монтаж" (с)	16,08±0,67	11,12±0,44	4,96±0,19
Швидкість виконання операції "демонтаж" (с)	12,18±0,65	6,48±0,34	5,7±0,30

Отже, після 16 тижнів корекційних занять досліджувані експериментальної групи, застосовуючи порівнево збалансовану методику, збільшили тривалість утримання рівноваги, у стійці на одній нозі на $1,61\pm 0,18$ с, а у дітей контрольної групи, які застосовували порівнево неструктуровану методику, збільшення спостерігалось лише на $0,31\pm 0,04$ с. Різниця між середніми арифметичними статистично достовірна $p < 0,001$.

Наголошуємо, що різниця, яка існує в структурі моторних порушень за різних ступенів стійкої інтелектуальної недостатності, не дає підстави виділяти етіологію захворювання як єдиний визначальний фактор у клініці рухових виявів. Рухова сфера розумово відсталих дітей більшою мірою зумовлена рівнем ураження центральної нервової системи, ступенем інтелектуального дефекту, особливостями емоційно-вольової сфери тощо.

У дітей дошкільного віку зі стійкими порушенням інтелектуального розвитку виражений недорозвиток рухової сфери виявляється в порушеннях статичних і локомоторних функцій, координації, точності і темпі довільних рухів. В онтогенезі такі діти пізно тримають голову, пізно сидять, стоять, рухи в них сповільнені, нечітко виражені, вони погано бігають, не вміють стрибати. Спостереження показують, що за помірної й тяжкої розумової відсталості моторний недорозвиток відзначається у 90% дітей, а за глибокої – практично у 100% осіб.

У розумово відсталих дітей різко виражені порушення координації рухів. Дітям молодшого дошкільного віку важко прийняти і утримувати потрібну позу. У старшому дошкільному віці цей показник покращується, водночас у них спостерігається загальна напруженість, синкінезії в мимічній мускулатурі. Діти зі стійкими інтелектуальними порушеннями відчувають великі труднощі в переключенні рухів, швидкій зміні поз і дій. Щодо результатів корекції психомоторного розвитку у вправі тривалість утримання рівноваги у стійці на двох ногах, розташованих одна за одною, то в експериментальній групі цей показник зріс на $3,71 \pm 0,16$ с, а в контрольній – лише на $1,12 \pm 0,05$ с. Різниця між середніми арифметичними статистично достовірна $p < 0,001$.

У всіх дітей експериментальної та контрольної груп за переваги процесів гальмування над процесами збудження рухи стають бідними, однотипними, сповільненими, в'ялими, нечіткими. За переваги процесу збудження над процесом гальмування навпаки спостерігається підвищена рухливість, яка носить хаотичний характер, дітям важко виконувати послідовні, координовані рухи.

Корекція психомоторних вад розумово відсталих дітей 6-7 років дозволила покращити показники у вправі точність відтворення ходьби на 7 метрів в експериментальній групі на $8,2 \pm 0,81$ см, а в контрольній – на $1,9 \pm 0,18$ см. Різниця між середніми арифметичними статистично достовірна $p < 0,001$.

Можна констатувати, що фізичні вправи, не структуровані за рівнями побудови рухів, спрямовані на усунення можливих порушень психомоторики [3]. Фізичні вправи порівнево збалансованої корекційної програми також спрямовані на усунення наявних недоліків рухової функції розумово відсталих дітей, але з позицій теорії рівнів побудови рухів.

За 16 тижнів корекційних занять розумово відсталі діти експериментальної групи покращили свій психомоторний розвиток у вправі точність відтворення ходьби на 3 метри на $3,4 \pm 0,28$ см, а контрольної – на $0,8 \pm 0,07$ см. Різниця між середніми арифметичними статистично достовірна $p < 0,001$.

Спостереження показують, що діти дошкільного віку зі стійкими вадами інтелекту дуже відрізняються за рівнем рухової активності: одні дуже рухливі, інші надто спокійні. Загалом, діти з високою руховою активністю значно краще розвинуті. В процесі рухливих ігор та активної рухової діяльності діти пізнають себе, своє тіло, вивчають способи пересування в просторі та часі. Особливістю рухової активності дітей є її залежність від пори року. Спостерігається тенденція до підвищення рухової активності у весняно-літній період і зниження її у осінньо-зимовий. Тому і в експериментальній і в контрольній групах дослідження проводилися у весняно-літній період

У психолого-педагогічній літературі відзначають, що є три періоди збільшення рухової активності упродовж дня:

1) ранковий (з 8 до 9 години); 2) денний (з 10.30 до 12 години); 3) вечірній (з 16.30 до 19 годин).

Заняття, які включали в себе фізичні вправи і рухливі ігри, як в експериментальній, так і в контрольній групах проводилися з 10.30 до 12 години, коли рухова активність найбільша і сприяє підвищенню психомоторного розвитку розумово відсталих дітей. Корекційні заняття в цей час покращували, зокрема, психомоторний розвиток розумово відсталих дітей у вправі точність стрибка у довжину з місця на 75% від максимуму. У обстежуваних експериментальної групи результат у цій вправі зріс на $1,49 \pm 0,13$ см, а контрольної – на $0,25 \pm 0,02$ см. Різниця між середніми арифметичними статистично достовірна $p < 0,001$.

Спостереження доводять, що велике значення в корекції недоліків психомоторного розвитку, інтелектуальних можливостей розумово відсталих дітей займають саме рухливі ігри. В іграх містились всі основні види рухів – ходьба, біг, стрибки, подолання перешкод, перенесення вантажів тощо.

Оздоровче значення мали ігри, які проводились на свіжому повітрі. Щоб рухлива гра пройшла організовано, цікаво і мала певні виховні і корекційні наслідки, педагог виявляв не тільки майстерність в доборі гри, а й добре продумував методику її проведення. Перед тим, як обрати гру, ставилось конкретне корекційне завдання, враховувались вікові особливості дітей, їх психомоторний розвиток, місце рухливої гри в режимі дня, послідовність діяльності дітей, зовнішні умови (сезонність, стан погоди, температура повітря, площа майданчика та його обладнання).

У доборі та проведенні ігор ми керувалися принципом поступовості: від найпростіших ігор з нескладними завданнями і рухами до складніших. Пояснюючи зміст гри, намагалися так розмістити дітей, щоб кожний добре бачив і чув педагога, зазвичай на ті місця, з яких вони розпочинали гру. В іграх із утворенням кола педагог ставав разом з дітьми. Якщо гра розпочиналася із руху врозтіч, дітей шикували в шеренгу або збирали їх біля себе в півколо, щоб усім було добре видно і чути. Пояснюючи правила намагалися розмістити дітей так щоб сонце або інше джерело світла, не било в очі, бо це негативно впливає на зір і розпорошує увагу. Зміст гри пояснювали виразно, доступно, зрозуміло, коротко, з жестами, щоб не стомлювати дітей.

Плануючи рухливі ігри для дітей зі стійким інтелектуальним недорозвитком, враховували те, що жодна система методів не може бути сталою і вичерпною. Забезпечуючи дітям правильний розвиток, дбали про вдосконалення в грі загальної моторики, як властивої людям здатності виконувати рухи та керувати ними. Застосування рухливих ігор не було надто втомливим для дітей і приносило їм задоволення, втіху. Упродовж корекції в дітей експериментальної групи показники психомоторного розвитку у вправі точність стрибка у довжину з місця на 50% від максимуму зросли на $1,19 \pm 0,12$ см, а контрольної – на $0,27 \pm 0,03$ см. Різниця між середніми арифметичними статистично

достовірна $p < 0,001$.

Спостереження доводять, що існує взаємозалежність між розладами загальної моторики і розладами мовлення у дітей. Тому ігри педагоги супроводжували розмовами, поясненнями, описами того, що діти будуть робити. Ми враховували те, що розумово відсталі діти люблять використовувати ігрові казкові моменти, тому підбирали ігри, пов'язані з героями казок або грали у ігри-казки. Виконання ролей звірят розвивало асоціативне мислення у обстежуваних і, крім того, захоплювало їх більше, ніж просте виконання фізичних вправ. Отже, гра з казковим сюжетом є дієвим засобом розвитку мислення у розумово відсталих дітей. Взагалі будь-яка форма ігрової діяльності краще засвоювалася досліджуваними дітьми, ніж звичайні накази. Присутність ровесників у спільній грі позитивно впливала на дітей. Вони прагнули демонструвати свої вміння, змагатись з іншими, брали приклад, наслідували тощо.

Отже, від особливостей організації рухової активності дітей зі стійкими вадами інтелекту багато в чому залежать розвиток психомоторики, стан здоров'я, працездатність, успішне засвоєння матеріалу з різних предметів, емоційний стан тощо. Під впливом рухової активності, як показали медичні обстеження, у дошкільнят поліпшується діяльність серцево-судинної і дихальної систем, апарату кровообігу, підвищуються функціональні можливості організму.

Вважають, що надмірна рухова активність негативно впливає на організм дітей. Ми уникали надмірної рухової активності, яка могла викликати негативні функціональні зміни в серцево-судинній системі дошкільників. Визначаючи обсяг та інтенсивність навантаження, враховували те, що рухова активність кожної дитини індивідуальна. До того ж педагог ретельно вивчав медичні картки дітей, щоб запобігти передозуванню навантаження. Такий підхід реалізовувався як в експериментальній, так і в контрольній групах, але результати корекційної роботи в них були різні. Застосування порівнево збалансованої корекційної методики дозволило досліджуваним за 16 тижнів покращити свій психомоторний розвиток у вправі швидкість виконання операції "монтаж" на $16,8 \pm 0,67$ с, а застосування фізичних вправ без урахування того, які рівні побудови рухів є для них провідними покращили результати у зазначеній вправі лише на $11,12 \pm 0,44$ с. Різниця між середніми арифметичними статистично достовірна $p < 0,001$.

З дітьми експериментальної і контрольної груп проводилась однакова робота з охорони здоров'я, а саме: дні здоров'я, фізкультурні свята, розваги, пішохідні переходи. Ці форми активного відпочинку сприяли не тільки розв'язанню проблем зі здоров'ям, але й були важливими аспектами його профілактики та сприяли психомоторному розвитку розумово відсталих дітей.

Корекція психомоторного розвитку дітей має велике практичне

значення. Координація, сила і витривалість м'язів кистей рук, наприклад, визначає готовність дітей вчитися писати. Для збільшення практичної значущості корекційних занять з фізичного виховання ми враховували індивідуальні особливості психомоторних здібностей і визначали зміст, обсяг та інтенсивність навантаження для кожної дитини. Корекція психомоторного розвитку має велике значення і для трудового виховання [7].

Так, О.М. Леонтьєв і О.В. Запорожець, розв'язуючи практичну проблему відновлення рухів людини після поранень, розробили науково обґрунтовану теорію функціональної рухової терапії, в якій головне значення відводиться працетерапії [5].

Отже, дослідження психомоторного розвитку довели, що у його виявах встановлюється реальний зв'язок дітей з навколишнім світом і здійснюється пристосування до нього та його перетворення. В психомоторних діях формується особистість. Тобто корекція є позитивною зміною практичних можливостей розумово відсталих дітей. Водночас результати корекції залежать від особливостей методики підбору фізичних вправ, які застосовуються. У досліджуваних експериментальної групи швидкість виконання операції "демонтаж" за 16 тижнів покращилася на $12,18 \pm 0,65$ с, а в обстежуваних контрольної групи – лише на $6,48 \pm 0,34$ с. Різниця між середніми арифметичними статистично достовірна $p < 0,001$.

Виконання психомоторних вправ "монтаж" і "демонтаж" містить функціонально різні рухи. Аналіз їх здійснимо за К.К. Платоновим, який пропонує загальну психологічну класифікацію робочих рухів і передбачає поділ їх на такі групи: основні – необхідні для досягнення цілі трудової діяльності – здійснюються в найбільш сприятливих умовах; виправні – уточнюють основні рухи відповідно до відхилення реальних умов праці від найбільш сприятливих; додаткові – що не стосуються основного завдання, але необхідні через побічні для основного трудового процесу чинники; аварійні – додаткові, необхідні для ліквідації виниклої аварійної ситуації; зайві – непотрібні і такі, що, зазвичай, заважають основним робочим рухам; помилкові – виконувані замість правильних рухів перших чотирьох груп і такі, що не досягають цілі. Трудова діяльність реалізується внаслідок виконання всієї системи рухів. Водночас у розумово відсталих дітей контрольної групи зайвих і помилкових рухів більше, ніж у дітей експериментальної групи.

Психологи здавна наголошували на тому, що психологія повинна займатися вивченням реакцій живого організму, які охоплюють всі форми його виявів щодо навколишнього середовища. Життя є ніщо інше, як сукупність реакцій, а кожна реакція становить ту чи ту форму взаємодії живого організму з навколишнім середовищем. Звичайно, сучасні погляди на рухову активність значно складніші. Проте той факт, що моторика і психіка взаємопов'язані, визнається більшістю науковців. Корекція психомоторного розвитку розумово відсталих дітей засобами

фізичного виховання порівнево збалансованої методики дозволила значно покращити їм свої функціональні вияви на різних рівнях побудови рухів. Наприклад, досліджуваний К-к Д. збільшив свій психомоторний розвиток у діях, для яких провідними є різні рівні побудови рухів (тривалість утримання рівноваги, точність стрибка на задану орієнтиром відстань, швидкість операцій "монтаж" і "демонтаж").

Розвиток психомоторики у дітей зі стійкими інтелектуальними вадами дошкільного віку, зокрема таких її виявів, як координованість, сила, швидкість, витривалість, гнучкість, сприяли, як уже зазначалось, вихованню здібностей до трудової діяльності. Ми погоджуємось з твердженням психологів, що праця є одним із провідних чинників всебічного розвитку дітей. Це положення дослідники аргументують тим, що діти вже наприкінці молодшого дошкільного віку починають прагнути самостійності. Форми трудової діяльності дошкільників різноманітні: самообслуговування, виконання обов'язків чергового, доручень дорослих, догляд за кімнатними рослинами і тваринами, праця на ділянці дитячого садка, виготовлення виробів з паперу, картону, дерева, тканини тощо, – виконання яких вимагає від них сформованих координаційних можливостей на всіх рівнях побудови рухів, особливо на рівні D. У розумово відсталих дітей контрольної групи, які застосовували корекцію за допомогою порівнево неструктурованих фізичних навантажень, вправ на тім'яно-премоторному рівні було менше і покращення результатів у них менше, ніж у дітей експериментальної групи. Наприклад, досліджуваний С-к Р. збільшив свої психомоторні можливості менше на рівні D, ніж його однолітки з експериментальної групи.

Ми погоджуємося з думкою Д. Б. Ельконіна, що два чинники спонукають дітей дошкільного віку до трудової діяльності: тенденція до самостійності та інтерес до всього, що стосується життя і праці дорослих. Проте ці прагнення дошкільнята можуть реалізувати не лише у трудовій, а й в інших видах діяльності. Тому необхідна педагогічно доцільна організація залучення дітей до праці. Праця, стверджувала С. Русова, мусить розбудити в дитячій душі прагнення до самостійної природної творчості, дати вільно розвинутися цільній гармонійній індивідуальності. Вона виокремлювала такі характерні риси дитячої праці, як вияв активності дитини, її безпосереднього свідомого бажання (інтересу, цікавості до чогось). Праця має завжди конкретне завдання і реальні наслідки (цим і відрізняється від гри). Вона приносить дитині задоволення, оскільки вона, самостійно віднаходить засоби досягнення бажаної мети, що доводять і наші спостереження.

Отже, на нашу думку, корекція психомоторики розумово відсталих дітей дошкільного віку засобами фізичного виховання сприяє підготовці їх до повсякденної трудової діяльності. Провідна роль у покращенні психомоторного розвитку належить як педагогам спеціального дошкільного закладу, так і батькам, які виховують таких дітей. Потрібно

усвідомити, що тісна співпраця батьків і вихователів дає можливість формувати у розумово відсталих дітей необхідні психомоторні якості.

ВИСНОВКИ

1. Застосування методики корекції психомоторики, яка побудована так, що включає в себе різні дії, провідними для яких є різні рівні побудови рухів приблизно в однаковому обсязі, а їх виконання передбачає доцільні зміни кінематичних та динамічних характеристик, дозволяє оптимізувати психомоторну активність і покращити психомоторний розвиток розумово відсталих дітей дошкільного віку. Зазначені умови сприяють залученню до реалізації рухової функції індивідуально збереженого психофізичного здоров'я дитини.

2. Фізичні навантаження при застосуванні фізичних вправ безвідносно до їх провідних рівнів також є для дитини своєрідними тренуваннями, в яких поступово розвиваються психомоторні якості, удосконалюються координаційні механізми психомоторики, віднаходяться їх компенсаторні шляхи. Проте, цей шлях корекції психомоторики менш ефективний, ніж за умов застосування порівнево збалансованої методики.

3. Основними загальними завданнями фізичного виховання розумово відсталих дітей, які також розв'язуються у процесі корекції психомоторики, є:

- а) зміцнення здоров'я і загартовування організму;
- б) правильний фізичний розвиток і удосконалення фізичних здібностей;
- в) формування рухових умінь і навичок;
- г) ознайомлення з основами особистої гігієни;
- д) формування головних вольових і моральних рис.

4. Система заходів, які використовуються для корекції психомоторики розумово відсталих дітей дошкільного віку, має бути спрямована на відновлення або компенсацію їхнього психомоторного розвитку та інтелектуальних здібностей, покращення функціонального стану організму, розвиток необхідної психоемоційної стійкості.

Список використаних джерел

1. Бондар В.І. Історія олігофренопедагогіки: підручник / В. І. Бондар, В. В. Золотоверх. – К. : Знання, 2007. – 375 с.
2. Вайзман Н.П. Психомоторика детей олигофренов / Н.П. Вайзман. – М.: Педагогика, 1976. – 104 с.
3. Донской Д.Д. Законы движений в спорте / Д. Д. Донской. – М. : Физкультура и спорт, 1968. – 176 с.
4. Козленко М.О. Развитие познавательной самостоятельности учнів допоміжної школи в процесі навчання рухових дій / М.О. Козленко // Дефектологія. – 1996. – № 2. – С. 5-7.
5. Леонтьев А.Н. Восстановление движения. Исследования восстановления функций руки послеранения / А. Н. Леонтьев,

- А. В. Запорожец. – М. : Советская наука, 1945. – 232 с.
6. Синьов В.М. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка : підручник / В. М. Синьов. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2007. – Ч. 1. – 238 с.
7. Хохліна О.П. Психолого-педагогічні умови забезпечення корекційної спрямованості трудового навчання учнів з вадами розумового розвитку (результати теоретико-експериментального дослідження) /О.П. Хохліна // Дефектологія. – 2000. – № 3. – С. 26-32.

The article discusses the features of correction of psychomotor development of oligophrenic children using comparative-balanced and comparative-unstructured exercises.

Keywords: oligophrenic children, correction, psychomotor, comparative-balanced and comparative unstructured exercises.

Отримано 19.9.2013

УДК 619.899+378.147

Л.А. Снівак

ОСОБЛИВОСТІ УЯВЛЕНЬ ПРО ПРИРОДУ В УЧНІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ВАДАМИ

Дана стаття присвячена вивченню стану природознавчих уявлень учнів з інтелектуальними вадами. Наводяться результати дослідження, які свідчать про те, що більшість школярів мають недостатньо повні, правильні і системні уявлення про природу.

Ключові слова: явлення, спостереження, пізнавальні завдання, учні з інтелектуальними вадами.

Данная статья посвящена изучению состояния естествоведческих представлений учащихся с интеллектуальными нарушениями. Приводятся результаты исследования, которые свидетельствуют о том, что большинство школьников имеют недостаточно прочные, правильные и системные представления о природе.

Ключевые слова: представления, наблюдения, познавательные задания учащихся с интеллектуальными нарушениями.